Politické delikty.

A. Úvod. — B. Pojem p-ých d-ů. — C. Zvláštní právo p-ých d-ů. I. Nepřípustnost vydání politických zločinců. II. Privilegium fori. III. Výhody, pokud jde o trest a jeho výkon. IV. Následky odsouzení. 1. Rehabilitace ze zákona. 2. Rehabilitace výrokem soudu.

A. Úvod.

Kategorie p-ch d-ů není snad výtvorem doby novější, nýbrž vyskytuje se v zákonodárstvích i ve vědě právní již dávno. Za p-é d-y se pokládají — zhruba řečeno — zpravidla útoky na vnější i vnitřní bezpečnost státu, zahrnujíc v to zejména také útoky na hlavu státu a na vládní orgány. Takové činy byly v dřívějších dobách pokládány za zvláště nebezpečné a stíhány proto nejpřísnějšími tresty. (Tak ještě podle tr. zák. cís. Napoleona I. z r. 1810 trestem smrti, deportací, konfiskací majetku.) V té příčině lze však konstatovati úplnou změnu nazírání na politické provinilce. Neboť v novější době bývá konstruována kategorie p-ch d-ů právě naopak k tomu konci, aby pachatelům jich byla poskytnuta některá privilegia proti zločincům jiným („sprostým").

Nejdůležitější z těchto privilegií náleží do oblasti t. zv. trestního práva mezinárodního, v němž se uznává zásada, že nesluší politické zločince vydávati jinému státu, zejména ne tomu, proti němuž zločin směřuje. Tím, že stát nevydává politické zločince, stává se pro ně asylem. Právo asylu politických zločinců uznávaly dříve jen některé státy, nyní se právo to uznává téměř obecně. Ve skutečnosti nejde o nějaké subjektivní právo zločince, nýbrž prostě o důsledek zásady: nevydávati politických zločinců. Tato zásada pak vyplývá z požadavku oboustranné trestnosti, t. j. čin musí býti trestný podle zákonů obou států, žádajícího i dožádaného, třeba i různým způsobem, kteréž podmínky není u p-ch d-ů, neboť stát netrestá zpravidla útoky na cizí státy nebo jejich instituce. Tím se vysvětluje, že obě uvedené zásady bývají ve smlouvách o vydání stavěny vedle sebe, a to zpravidla ve formě zavazující, t. j. tak, že není-li čin oboustranně trestný nebo jde-li o p. d., je vydání nepřípustné, řídčeji v té formě, že není povinnosti vydati. Výslovným ustanovením, že vydání pro p. d. se nepřipouští, je dožádaný stát chráněn před nebezpečím, že by v odepření vydání bylo spatřováno favorisování politického zločince, tudíž „un acte peu amical" nebo dokonce čin nepřátelský proti státu vydání se dožadujícího, což by mohlo vésti k mezinárodní zápletce.

Stát trestá ovšem ty, kdož spáchali p. d. proti němu samému nebo proti jeho institucím, nechť jsou jeho příslušníci čili nic, podle příslušných trestních zákonů; ale i jim bývá přiznáváno exemptní postavení, jednak pokud jde o soudní příslušnost, dále pokud jde o způsob trestu a jeho výkon a konečně také pokud jde o následky odsouzení.

Pro toto privilegované postavení politických zločinců se zpravidla uvádí, že pohnutky jejich činu bývají obyčejně šlechetné (snaha o dobro vlasti a spoluobčanů) či aspoň nikoli nízké a nečestné. To arci nemůže býti jediným důvodem, neboť jednak to neplatí o všech útocích proti bezpečnosti státu — vždyť takový útok může býti spáchán na př. ze zištnosti (zločinec uplacený) — a pak by musil tento důvod prospívati také nepolitickým zločinům, u kterých se vyskytuje. Působí tu však také silně nazírání lidu, v jehož očích politický zločinec stojí výše než zločinec jiný (sprostý). Nejdůležitějším faktorem však je vědomí vrátkosti politické konstelace: co dnes je nebezpečným činem, zasluhujícím nejpřísnějšího potrestání, může býti zítra — po vítězství oposice — zásluhou o vlast; pročež politické strany, jsoucí právě u vesla, snáze se odhodlávají poskytnouti výhody politickým vězňům, u vědomí, že tyto výhody snad budou jednou prospívati jejich vlastním přívržencům.

B. Pojem p-ých d-ů.

Značnou obtíž činí pojmové vymezení p-ch d-ů proti deliktům obecným. Lze říci, že to je jeden z právních problémů dosud uspokojivě nevyřešených. Pokusy o jeho vyřešení lze rozděliti podle dvou hlavních hledisk.

S hlediska subjektivního se pokládají za rozhodné pohnutky činu a spatřuje se p. d. v každém činu, jehož pohnutky jsou politické. Podle tohoto mínění je politickým zločinem i každý obecný zločin (vražda, loupež, krádež a j.), který byl spáchán z motivu politického, na př. aby byl získán fond pro politické hnutí. Tím by pojem p-ého d-u a souvislé s ním právo asylu pro tyto činy příliš nabubřely. Z některých stran navrhuje se nahraditi politickou pohnutku politickým účelem. Ale poněvadž pohnutka není nic jiného než představa účelu na vůli působící, nebylo by

touto záměnou nic získáno. Proto vidíme, že se uplatnila snaha pojem p-ého d-u omeziti t. zv. švýcarskou klausulí (1892): vydání se povoluje, třeba vyšel čin z politické pohnutky nebo byl spáchán k politickému účelu, když přes to se jeví převahou obecným (sprostým) zločinem. (Srov. rak. švýc. smlouvu o právní pomoc z 10. III. 1896.) Ostatně trpí uvedené subjektivní pojmové určení tou vadou, že užívá jako pojmového znaku pojmu („politický"), jenž má teprve býti definován.

Objektivní koncepce hledí pojem p-ého d-u vymeziti výpočtem právních statků, které jsou trestným činem porušeny nebo ohroženy a k jichž ochraně tudíž trestní hrozba směřuje. S tohoto hlediska bývají za p-é d-y prohlašovány útoky na vnější a vnitřní bezpečnost státu (Garraud). Šíře vytyčuje pojem p-ého d-u belgický zákon o vydávání zločinců z r. 1833 a podle něho státní smlouva belgicko-francouzská z r. 1834 jakož i jiné státní smlouvy, prohlašujíce za p-é d-y v podstatě všecky úmyslné zločiny proti existenci a bezpečnosti státu, proti hlavě státu a proti politickým právům státních občanů, nikoli však proti správě státní. Podle této úpravy požíval práva asylu také útočník na život hlavy státu. To mělo za následek — vnější podnět k tomu dal atentát spáchaný na cís. Napoleona III. —, že do četných státních smluv byla přijata t. zv. belgická atentátní klausule, podle které útok na život hlavy státu nebo člena jeho rodiny se nepokládá za p. d.

Ale výše vyloženou čistě objektivní koncepcí získaný pojem p-ch d-ů se jeví příliš úzkým, neboť je jím z jich řady vyloučen každý jiný trestný čin, směřující proti jiným právním statkům, než výše vypočítaným, třeba byl spáchán z pohnutky čistě politické nebo k takovému účelu. Proto klade již uvedený belgický zákon o vydávání zločinců z r. 1833 p-m d-ům na roveň „činy s takovými delikty souvisící" (fait connexe). Tato souvislost může záležeti v tom, že týž čin (idem factum) zakládá jak p. d. tak i delikt obecný, t. j. poškozuje zároveň právní statek nepolitické povahy (tedy zvláště soukromý), nebo že bylo užito obecného zločinu jako prostředku k spáchání p-ého d-u. Jak z toho viděti, jde v obou případech o souběh trestních zákonů: týmž činem byly porušeny dva trestní zákony.

Zajímavé je pojmové určení p-ého d-u, jaké nalézáme ve dvou zákonech z doby nejnovější, totiž v italském tr. z. 1930 a v čsl. zákoně o státním vězení č. 123/1931 Sb.

Čl. 8 italského tr. z. prohlašuje za politický každý delikt, který porušuje politický zájem státu nebo politické právo (státního) občana; avšak stejně sluší pokládati za p. d. delikt obecný vyšedší (determinato) zcela nebo z části z pohnutek politických (podle vládního návrhu také z pohnutek sociálních).

Čsl. zákon o státním vězení č. 123/1931 neužívá sice pojmenování „politický delikt", nechtěje patrně prejudikovati výkladu jiných platných zákonných ustanovení, která užívají tohoto výrazu (v odůvodnění osnovy vládní i výborové se tento výraz ovšem vyskytuje); ale přesto určuje tento pojem mlčky — arci jen pro své účely — tím způsobem, že činí určité trestné činy účastnými výhod v zákoně uvedených, které jsou právě pro p-é d-y charakteristické. Jsou to podle § 1 uved. zák. činy, které „podle své povahy a podle okolností, za nichž byly spáchány, svědčí o snaze pachatele vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních". Toto dosti široké, zřejmě subjektivní pojmové určení je vhodně omezeno připojenou podmínkou, že čin „způsobem svého provedení, užitými prostředky nebo zaviněnými následky není zvláště zavržitelným a nebyl spáchán z pohnutky nízké nebo nečestné". Tato podmínka umožňuje, aby z výhod zákona byl vyloučen pachatel, jehož snaha by sice čin charakterisovala jako politický, jenž však pro zavržitelnost užitých prostředků nebo vlastní pohnutky činu není hoden výhod zákona (na př. anarchistický atentát s užitím třaskavin nebo spáchaný uplaceným individuem, srov. ostatně níže pod C, III).

Obtíž přijatelného pojmového určení p-ch d-ů vedla k myšlence vypočítati v zákoně prostě ony činy trestné, které mají býti pokládány za politické (metoda enumerační), a užití při tom jako heuristického vodítka zkušeností učiněných v tom směru, které činy bývají zpravidla páchány z politických pohnutek nebo k politickým účelům. To vede ovšem k tomu, že se pak výhod p-ch d-ů stanou účastnými vypočítané takto trestné činy, i když byly spáchány z jiné pohnutky nebo k jinému účelu. Také nehodí se tato úprava, hledíc na podstatnou různost trestních zákonů jednotlivých států pro mezinárodní smlouvy o vydávání zločinců, nýbrž spíše jen pro (vnitrozemské) zákony, zaručující politic-

kým zločincům privilegované postavení v jiných směrech.

Poněvadž hlediska, se kterých se poskytují politickým zločincům jednotlivé výhody, mohou býti různá, není vyloučeno, že totéž zákonodárství určuje pojem a rozsah p-ch d-ů, pokud jde o jednotlivé tyto výhody, způsobem různým. To platí zejména o právu československém.

C. Zvláštní právo p-ých d-ů.

Jak bylo výše uvedeno, bývá politickým zločincům vyhrazeno privilegované postavení potud, že se nepřipouští vydání jich jinému státu, že jsou stavěni před zvláštní soud (privilegium fori), že se jim ukládá zvláštní nezneucťující způsob trestu (custodia honesta) a že požívají některých výhod, pokud jde o výkon trestu i také pokud jde o následky odsouzení a jich zahlazení (rehabilitace). Soujem všech těchto odchylek od obecných zákonů lze zváti zvláštním právem p-ch d-ů. O jednotlivých těchto odchylkách podle platného u nás práva bude nyní řeč.

I. **Nepřípustnost vydání politických zločinců.** Naše dva trestní zákony neobsahují výslovného ustanovení, podle něhož by vydání pachatele p-ého d-u jinému státu bylo nepřípustné. Je to však nyní všeobecně uznávanou zásadou t. zv. mezinárodního práva trestního, již nalézáme uskutečněnu snad ve všech mezinárodních smlouvách o právní pomoci novějšího data.

Uvedená zásada „nevydávati pro p. d." je provedena zejména také ve smlouvách ujednaných od převratu mezi Čsl. republikou a četnými jinými státy, aspoň v těch, které jsou již ratifikovány a ve Sbírce uveřejněny. Jsou to tyto smlouvy: s Německem (č. 230/1923), s Jugoslavií (č. 146/1924), s Polskem (č. 5/1926), se Spojenými státy Severoamerickými (č. 48/1926), s Italií (č. 128/1926), s Rumunskem (č. 172/1926), s Velkou Britanií (č. 211/1926), s Bulharskem (č. 59/1927), s Lotyšskem (č. 68/1927), s Estonskem (č. 133/1927), s Belgií (č. 74/1928), s Řeckem (č. 42/1929), s Francií (č. 11/1931), se Španělskem (č. 20/1931), s Portugalskem (č. 24/1931) a s Litvou (č. 12/1932).

V podrobnostech se vyskytují ovšem v příslušných ustanoveních těchto smluv některé odchylky. Tak stanoví smlouva s Německem, že není povinností vydati pro p. d. a podobně se vyjadřuje i smlouva s USA, což připouští výklad, že stát o vydání požádaný by vydati mohl, předpokládajíc ovšem, že jeho vlastní zákony toho nezakazují. Podle ostatních smluv není vydání přípustné. Všecky uvedené smlouvy mluví prostě o deliktech politických (některé o zločinech a přečinech politických, smlouva s Velkou Britanií o deliktech politické povahy), pojmu toho blíže neurčujíce. Souhlasně však staví — s výjimkou Německa a Velké Britanie — p-m d-ům výslovně na roveň „trestné činy s politickými delikty souvisící" (fait connexe à un semblable délit). O tomto pojmu byla výše řeč. Odchylné ustanovení obsahuje smlouva s Velkou Britanií, vylučující vydání pro „delikty politické povahy nebo dokáže-li se, že žádost o vydání byla podána s úmyslem, aby vydaný byl stíhán nebo potrestán pro zločin nebo přečin politické povahy". Při tom obsahuje tato smlouva — stejně jako smlouva s USA — výpočet nepolitických deliktů, pro něž vydání se povoluje. Smlouva s Italií připojuje omezení po způsobu švýcarské klausule připouštějíc vydání, jestliže p. d. nebo delikt s tím souvisící „zakládá v první řadě skutkovou podstatu obecného trestného činu".

Aby byla zamezena kolise, k níž by hledíc na pružnost pojmového určení d-ů p-ch a s nimi souvisících mohlo dojíti v tom případě, kdyby příslušné instance obou zúčastněných států byly v té příčině různého mínění, přijímají všechny uvedené smlouvy vyjímajíc smlouvu s Německem zásadu, že rozhodnouti o tom, zda jde o delikt uvedené povahy, náleží státu dožádanému (jeho úřadům, soudům).

Velká většina uvedených smluv přijala též t. zv. belgickou klausuli atentátní, připouštějíc výslovně vydání pro útok na život (smlouva s Italií také na tělesnou bezpečnost) hlavy státu; smlouvy s Rumunskem, Bulharskem, Belgií a Řeckem ji rozšiřují také na útoky proti členům rodiny hlavy státu. Smlouva s USA formuluje tuto klausuli tak, že ta okolnost, že útok byl podniknut proti životu hlavy státu nebo členu jeho rodiny není o sobě dostatečný důkaz pro tvrzení, že jde o trestný čin politický nebo s tím souvisící, což znamená, že toto tvrzení musí býti dokázáno jinak. Německo, Italie a Velká Britanie belgickou klausuli důsledně odmítají.

II. **Privilegium fori.** P-é d-y bývají v ústavních státech přikázány zpravidla soudům porotním. Důvodem je nedůvěra, že by soudce ustanovený státem a tudíž na něm i hmotně závislý, nestranně soudil o zločinech, které jsou namířeny právě proti

státu. Proto má býti výrok o vině svěřen soudcům z lidu osobně na státě nezávislých.

Rak. státní základní zákon o moci soudcovské č. 144/1867 ř. z. obsahuje v čl. 11 zásadu, že o vině obžalovaného pro politický zločin nebo přečin mají souditi soudy porotní. Tato zásada byla provedena čl. VI úv. zák. k tr. ř. 1873 tím způsobem, že ve výpočtu trestných činů, které se přikazují soudům porotním, se uvádějí také ty delikty, které mají jako politické náležeti k příslušnosti těchto soudů (metoda enumerativní). Jsou to zločiny velezrady (§§ 58 až 61 tr. z. a čl. I zák. č. 8/1863 ř. z.), rušení veřejného pokoje (§§ 65 a 66 tr. z. a čl. II zák. č. 8/1863 ř. z.), povstání a vzbouření (§§ 68 až 73 a 75 tr. z.), zločin veřejného násilí podle §§ 76, 77 a 80 tr. z. a přečiny §§ 300 a 302 tr. z.

Velmi závažná změna v těchto ustanoveních nastala zákonem na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., jenž jednak stanovil jiné skutkové podstaty na místě některých z uvedených trestných činů namnoze i s novým pojmenováním jich, jednak některé z nich přikázal k příslušnosti státního soudu. Podle nynějšího stavu náleží k příslušnosti soudů porotních tyto p-é d-y: a) zločin povstání a vzbouření (§§ 68 až 73, 75 tr. z.); b) zločin veřejného násilí podle §§ 76, 77 a 80 tr. z.; c) přečin pobuřování (§ 300 tr. z. a čl. III, IV zák. č. 8/1863 ř. z.), dále tyto zločiny proti zák. ochr. rep. č. 50/1923 Sb., navrhuje-li se v obžalovacím spise užití sazby vyšší než 5 let: d) příprava úkladů pro republiku (§ 2); e) ohrožení bezpečnosti republiky v případě § 3, č. 2; f) osobování si moci ústavních činitelů v případě § 10, č. 1.

Státnímu soudu jsou vyhrazeny tyto zločiny proti zák. ochr. rep.: 1. Úklady o republiku (§§ 1 a 3, č. 1), prorada (§ 4, č. 1) a zrada státního tajemství (§ 5, č. 1); 2. útoky na život ústavních činitelů (§ 7) a tělesné poškození jich (§ 8, č. 1 až 5, ale v případě č. 1 jen, pokud jde o presidenta republiky nebo jeho náměstka); 3. osobování si moci ústavních činitelů (§ 10, č. 2, ale jen jde-li o osobování si pravomoci vyhrazené presidentu republiky, zákonodárnému sboru, vládě nebo guvernéru Podkarpatské Rusi).

Příslušnost státního soudu se vztahuje také na jiné trestné činy, sbíhající se s některým z uvedených deliktů, jsou-li s ním ve skutkové souvislosti (§ 11 zák. o státním soudě č. 51/1923). Státní soud je příslušný, i když obviněný je jinak podřízen vojenské soudní pravomoci, ač nebyl-li trestný čin spáchán za války (§§ 37, 39, č. 3 zák. ochr. rep.). Státnímu soudu jsou podrobeny také osoby mladistvé (t. j. od 14 do 18 let), platí však pro ně některé úchylky v řízení (§ 56, odst. 1., zák. č. 48/1931).

Poněvadž uvedené právě zákony platí také pro zemi Slovenskou a Podkarpatskou Rus, je tamní právní stav v té příčině nyní celkem týž, leč že, pokud jde o příslušnost porotních soudů, sluší na místě deliktů vypočítaných výše pod a) až c) položiti toliko zločin vzpoury v případech uvedených v § 15, I, č. 4, úv. zák. k tr. por. zák. čl. 34/1895.

III. **Výhody, pokud jde o trest a jeho výkon.** Právo platné v zemi Slovenské a Podkarpatské Rusi (§§ 20 a 35 tr. z., zák. čl. V/1878) znalo do nedávna zvláštní trest povahy nezneucťující (custodia honesta), určený vedle jiných trestných činů také pro p-é d-y, totiž trest státního vězení, při čemž trestní zákon sám určoval ve zvláštní části, u kterých jednotlivých trestných činů tento trest je přípustný. Vězňové odsouzení k tomuto trestu požívali pak některých výhod, zejména pokud jde o volbu práce, užívání vlastního obleku, vlastní stravování a pohyb na volném vzduchu. Právo převzaté od Rakouska pro zemi Českou a Moravskoslezskou nezná takovéhoto zvláštního způsobu trestu pro p-é d-y; avšak zvláštními předpisy (Nejv. rozh. z 28. X. 1849 a 3. XII. 1864 a min. výnosy z 24. VI. a 28. X. 1867) byly osobám odsouzeným pro určité delikty povahy politické poskytnuty některé úlevy ve výkonu trestu. Tyto výhody záleží zejména v tom, že měly býti držány ve zvláštních odděleních věznice a že jim mělo býti dovoleno nošení vlastního oděvu a vlastního prádla; dále jim byla poskytnuta ještě řada dalších výhod, zejména pokud jde o stravování, zaměstnání, četbu, kouření a j. Trestné činy, pro jichž pachatele měly tyto výhody platiti, jsou v uvedených předpisech vypočítány. Podle toho pokládaly se za p-é d-y zločiny velezrady, rušení veřejného pokoje, pozdvižení a vzbouření z politických důvodů a tiskem spáchané zločiny veřejného násilí proti říšské radě nebo zemskému sněmu, a přečiny shluknutí, popuzování k zášti proti národnostem, spolkům náboženským jakož i veřejné zlehčování ústavů manželství, rodiny, vlastnictví nebo schvalování činů nezákonných nebo nemravných.

Hledíc na to, že některé z příslušných paragrafů tr. z. 1852 byly zrušeny zákonem na ochr. rep. č. 50/1923 Sb. a v praksi se

objevily pochybnosti o tom, zda uvedené výhody platí eo ipso pro nové skutkové podstaty, jimiž zákon na ochr. rep. ony paragrafy nahradil (srov. rozh. n. s. s. Boh. adm. 9019) i také hledíc na žádoucí unifikaci s právem platným v zemi Slovenské a Podkarpatské Rusi objevila se potřeba nové zákonné úpravy této otázky. Této potřebě vyhovuje zákon o státním vězení č. 123/1931 Sb., jímž byly nahrazeny uvedené předpisy obou právních oblastí republiky. Tento zákon určuje trestné činy, které mají býti účastny jeho výhod, aniž užívá názvu p-é d-y v ten způsob, že to jsou činy, které podle své povahy a podle okolností, za nichž byly spáchány, svědčí o snaze pachatele vykonati vliv na uspořádání věcí veřejných nebo sociálních. Z okruhu p-ch d-ů takto určeného však vylučuje uvedený zákon činy, které jsou způsobem svého provedení, užitými prostředky nebo zaviněnými následky zvláště zavržitelné anebo byly spáchány z pohnutky nízké nebo nečestné (srov. výše pod B). Při tom nařizuje však, že za zvláště zavržitelné mají býti vždy pokládány určité zločiny, totiž: vojenská zrada, svádění, pomáhání, podněcování k vojenskému zločinu nebo nadržování k němu, podněcování k hromadnému páchání přečinů podle §§ 47 až 51 branného zákona, nedovolené najímání vojska, padělání peněz a cizích papírů, vražda, zabití a zločiny, jimiž byl někdo těžce poškozen na těle nebo jimiž byla způsobena značná škoda na veřejném nebo soukromém majetku. Tímto předpisem jsou tedy uvedené trestné činy z okruhu p-ch d-ů ve smyslu uvedeného zákona na dobro vyloučeny. O tom, zdali je tu p. d. ve smyslu zákona o státním vězení, rozhoduje v porotním řízení porotní soudní sbor (tedy nikoli porotci). Takovému rozhodnutí lze (také v řízení před jinými soudy) odporovati týmiž opravnými prostředky, jako výroku o trestu, tedy odvoláním nebo, byl-li tímto výrokem porušen zákon, zmateční stížností (§ 6 zák. č. 123/1931 Sb.).

Zák. č. 123/1931 Sb. stanoví pro p-é d-y v uvedeném smyslu zvláštní způsob nezneucťujícího trestu, totiž státní vězení, — (dosavadní trest státního vězení práva platného v zemi Slovenské a Podkarpatské Rusi nahrazen tresty obecnými, § 9, odst. 2.) — a to tak, že má býti tento trest, jde-li o zločin, uložen na místě zákonného trestu žaláře a těžkého žaláře (v zemi Slovenské a Podkarpatské Rusi také na místě káznice), kdežto, jde-li o přečin nebo přestupek, soud uloží sice zákonný trest vězení nebo tuhého vězení (v zemi Slovenské a Podkarpatské Rusi také trest uzamčení), ale zároveň vysloví, že má tento trest býti vykonán podle předpisů o výkonu trestu státního vězení. Totéž platí také o náhradním trestu na svobodě uloženém za nedobytný trest peněžitý (§ 1). Soud může trest státního vězení zostřiti toliko samovazbou a vypovědením. Vazba vyšetřovací (zatímná i řádná) má se započítati do trestu vždy celá, nechť byla vytrpěna před prohlášením rozsudku či po něm a nechť byla zaviněna čili nic (§ 4, odst. 1. a 2.).

Trest státního vězení se vykonává v trestnici nebo věznici krajského soudu, a to podle možnosti onoho soudu, v jehož obvodě odsouzený bydlí. Vězňové požívají těchto výhod: a) jsou umístěni vždy odděleně od ostatních vězňů, a žádají-li o to, ubytováni podle možnosti jednotlivě; b) mohou užívati vlastního oděvu, prádla a obuvi i ložního zařízení; c) nesmějí býti k práci nuceni, smějí se však podle vlastní volby zaměstnávati přiměřenou prací, nezávadnou s hlediska vězeňské kázně; d) jsou zproštěni povinnosti uklízeti vězeňské místnosti; e) mohou si opatřovati prostřednictvím správy ústavu jednoduchou stravu na místě vězeňské stravy; f) smějí pobýti čtyři hodiny denně na volném vzduchu a konati při tom tělesné cviky; g) mohou si opatřovati a čísti knihy a časopisy a používati psacích potřeb; h) smějí kouřiti a přijímati návštěvy, pokud se to nepříčí zvláštním předpisům, které o tom budou vydány; i) jako trest kárný mohou jim býti uloženy toliko důtka, půst, odloučení od ostatních vězňů a odnětí některých výhod (§ 5).

IV. Následky odsouzení.

1. Rehabilitace ze zákona. Podle dosud platného ustanovení tr. z. 1852 jsou s každým odsouzením pro zločin spojeny citelné újmy na právech občanských. Jsou to kromě ztráty volebního práva zejména ztráta vyznamenání, řádů a čestných odznaků, veřejných služeb, hodností a funkcí, akademických hodností a povolání, pro něž je taková hodnost podmínkou, ztráta odpočivných a zaopatřovacích požitků, platů z milosti i veškerých jiných platů z peněz veřejných. K tomu se pojí nezpůsobilost k nabytí nebo znovunabytí uvedených práv. Uvedené ztráty nastávají sice také při odsouzení pro politický zločin, ale nezpůsobilost k nabytí nebo k znovunabytí těchto práv pomíjí u politických zločinů podle § 6 novely č. 131/1867 ř. z., dříve,

totiž již výkonem nebo prominutím trestu (u jiných zločinů teprve po 5 nebo 10 letech od vytrpění trestu).

Jde-li o některý politický zločin uvedený v zákoně na ochranu republiky, má soud v odsuzujícím rozsudku sám určiti dobu od 3 do 10 let po výkonu trestu, po kterou má trvati nezpůsobilost k nabytí nebo k opětnému nabytí ztracených čestných práv občanských (§ 32 zák. ochr. rep.).

V těchto ustanoveních nastala změna podle § 4 zák. o státním vězení č. 123/1931 Sb., podle něhož u p-ch d-ů ve smyslu tohoto zákona (srov. výše pod III) pomíjí nezpůsobilost k nabytí neb opětnému nabytí výše uvedených práv, jakož i všech jiných práv a oprávnění dnem, kdy trest byl vykonán nebo prominut (v zemi Slovenské a Podkarpatské Rusi také, kdy byl výkon trestu promlčen).

Podotčeno budiž, že oba uvedené zákony, totiž zákon na ochranu republiky a zákon o státním vězení, platí také pro zemi Slovenskou a Podkarpatskou Rus.

2. Rehabilitace výrokem soudu. Rehabilitací uvedenou pod č. 1 nenabývá odsouzený ještě bezúhonnosti; on zůstává i po tom soudně potrestaným a nadále zapsán v trestním rejstříku. Jeho odsouzení se pojímá i pak ještě do výtahů z tohoto rejstříku a do vysvědčení o zachovalosti. Plné rehabilitace může nabýti odsouzený — nehledíme-li na akt milosti presidenta republiky — toliko výrokem soudu podle zákona o zahlazení odsouzení č. 111/1928 Sb. (platného též pro zemi Slovenskou a Podkarpatskou Rus) za podmínek v něm uvedených, a to s tím účinkem, že se pokládá za bezúhonného, že nemusí odsouzení přiznati ani před soudem nebo jiným úřadem a že odsouzení se již nepojímá do výpisů z trestního rejstříku a do vysvědčení o zachovalosti. I tu jsou p-é d-y ve smyslu zákona o státním vězení č. 123/1931 privilegovány potud, že u nich nerozhoduje výše trestu, kdežto u jiných trestných činů nemůže soud zpravidla povoliti zahlazení odsouzení, když byl uložen trest delší než 5 let (§ 2 zák. č. 111/1928 Sb., změněný §em 9, odst. 3. zák. č. 123/1931 Sb.).

Literatura.

Lammasch: „Auslieferungspflicht und Asylrecht", 1887; Lombroso: „Il delitto politico", 1890; Stooss: „Lehrbuch des österreichischen Strafrechts", 2. vyd., 1918, str. 184 d; Liszt: „Lehrbuch des Deutschen Strafrechts", 1921, str. 107 d; týž: „Völkerrecht", 1925, § 33, II; Rodière: „Le délit politique", 1931; Hrabánek: „Práva politických vězňů", 1931.

August Miřička.

Politické strany.

1. **Pojem a druhy p-ých stran.** Jakmile hlásí se uvnitř určité společnosti dva nebo několik různých názorů, pokud se týče protichůdných nároků, možno mluviti o „stranách" (partes) v nejširším smyslu jakožto částech této společnosti. V tomto širokém smyslu mohou se vyskytovati strany i v životě vědeckém, uměleckém a j. Ze strany v tomto smyslu stává se politická strana, když skupina, hájící určitý názor nebo nárok, snaží se jej v pospolitosti, jejíž částí jest, prosaditi. Zpravidla praví se, že p. st. vyznačuje se snahou působiti na podstatu a organisaci státu. Než i jiné veřejné svazy (jako na př. obec) mohou býti takto sídlem úsilí p-é st-y. Toto úsilí musí však býti v každém případě činorodé, aktivní; pouhé pasivní názorové, pokud se týče nárokové společenství, které nepouští se v zápas o moc (politickou, veřejnou), nemůže činiti nárok na název p-é st-y. Hranice mezi pouhou pasivní názorovou či nárokovou skupinou a skutečnou aktivní p-ou st-ou mohou býti arciť v konkretních případech dost neurčité.

Politická teorie pokouší se o třídění p-ých stran podle určitých znaků, jimiž jest přirozeně v první řadě obsah toho, co p. st. chce svým působením uskutečniti (program p-é st-y), a prostředky, jimiž svého cíle chce dosáhnouti (konkretní organisace pokud se týče taktika p-é st-y). Jak program tak organisace p-é st-y řídí se podle povahy konkretního státu (obsahu jeho právního řádu), v němž p. st. působí. Proto je obojí v podstatě jiné v moderním státu než ve státu středověkém nebo antickém. V následujícím přihlížíme k poměrům, jak se vyvinuly v typicky moderním státě.

„Program" v nejširším slova smyslu musí míti každá p. st., pokud jedná vůbec záměrně. Program v tomto smyslu znamená tolik jako cíl či účel jednání. Je však rozdíl mezi p-ou st-ou, která si svůj cíl od případu k případu podle konkretních okolností teprve vytyčuje (na př. před jednotlivými volbami t. zv. volebními provoláními, které lze tedy se stanoviska zde zaujatého nazvati přímo „programem ad hoc") a takovou, jejíž činnost (směr a taktika) ovládána jest předem pevně stanovenými zásadami. To jest p. st. programová v užším slova smyslu. Možno však mluviti i o programové straně v nejužším smyslu, v němž dostává se do protivy se stranou,